

היבטים מדיניים בו להונאה במלחמת

עוצבות ויחידות לחזית, הפצת ידיעות על מתן היתר לחיילים לעלות למכה וצעדים קפדניים ביותר להעלמה ולהסתרה, שמטרתם להסתיר את הכוונה לצאת למלחמה גם מהכוחות המצריים!

התכנית המדינית להונאה המצרית התבססה, בעיקר, על חיזוק תפיסות ("קונספציות") קיימות בישראל. התברר, כי המצרים השקיעו מאמצים כבירים ללמוד את תפיסת הביטחון של ישראל, כדי להזינה במידע מסולף, שיתאם לתכניותיהם.

ישראל נכנסה למלחמת יום הכיפורים בהפתעה אסטרטגית כמעט מוחלטת. צעדי ההונאה וההסתרה, שנקטו סוריה ובייחוד מצרים, הבטיחו את פריסת צבאותיהן ואת מוכנותם תוך הסתרת כוונותיהם לצאת למלחמה.

תפיסת ההונאה גובשה במצרים בסוף שנות השישים, בהתאם לדוקטרינה הסובייטית, שלפיה יציאה למלחמה מתוך תרגיל היא אחת הדרכים הטובות ביותר להסתרה מלאה של הכוונות. היא מאפשרת להכין את הצבא למלחמה לפי תכנית המתקפה, לבחון את יישומה של התכנית המבצעית, לקדם כוחות לחזית, ולהבטיח רמה גבוהה של מוכנותם. כל זאת מבלי שהצד שכנגד יידע על כך עד קרוב מאוד לשעת ה"ש".

תפיסה זו יושמה בצבא המצרי, ואף הוטמעה בתכניות השנתיות להדרכה מאז החל צבא מצרים לערוך בשנת 1968 תרגילי מפקדות ברמות אסטרטגיות-אופרטיוויות, בשילוב תרגילים טקטיים עם גיסות. סדרת התרגילים נקראה, תחיר (שחרור), שהאחרון בה היה תחיר 41, ששימש מסווה להכנות המצריות למלחמת יום הכיפורים.

תכנית ההונאה נועדה להשיג הפתעה באשר לזמן המתקפה, לעוצמתה, למקומה ולשיטתה. היא הקיפה שני דרגים: הדרג הצבאי והדרג המדיני. בדרג הצבאי כללו צעדי ההונאה, בעיקר, גיוס אנשי מילואים ושחרורם, קידום ציוד הגישור וציוד החציה לתעלה, קידום

זכנית המצדית

יום הכיפורים

אהרן זאבי

אווירה

להבנת התהליך חשוב לתאר את הרקע למלחמת יום הכיפורים וכיצד למדו המצרים את תפיסת הביטחון של ישראל. לשם כך חשוב לבחון את האווירה בישראל, שהצמיחה את תפיסת עולמנו בשנים שבין מלחמת ששת הימים לבין מלחמת יום הכיפורים. בראשונה מאז ייסוד מדינת ישראל חשו הישראלים, כי זכו בגבולות בטוחים עם עומק אסטרטגי, שדי בהם להבטיח, כי שום מנהיג ערבי לא ישתטה להתקיפם. העלייה לישראל גדלה מאוד; כלכלתה התפתחה בקצב מן הגבוהים בעולם (גידול שנתי ריאלי בשיעור עשרה אחוזים²), ההכנסה לנפש הגיעה לכאלפיים דולר לשנה, והשתוותה לזו של רבות ממדינות אירופה המערבית; גם המדיניות הליברלית של הממשל בשטחים נראתה כמצליחה לבנות גשר אל העולם הערבי. ערביי השטחים זכו ליתרונות כלכליים ניכרים מן השלטון הישראלי. על גשרי הירדן התנהל סחר דריסטר. תיירים מארצות ערב נהרו באלפיהם לישראל ולשטחים. אך לא כל הבעיות נפתרו, ואווירת השיכרון, שאפפה את הציבור הישראלי ואת מנהיגיו, גרמה לו להתעלם מנקודות תורפה רבות, שהתגלו בצה"ל ובעבודת גופי המודיעין.

הפסקת-האש עם מצרים באוגוסט 1970, מותו של גמאל עבד-אלנאצר ועליית אנואר סאדאת לשלטון חיזקו אווירה זו. במרוצת 1971 התנהל משא-ומתן על הסדר חלקי עם מצרים בלא שתושג כל התקדמות. סאדאת הכריז על שנה זו כ"שנת ההכרעה", אך דבר לא אירע במהלכה. ביחסים בין נשיא מצרים לבין הסובייטים, שהיו הדוקים ביותר, החלו להתגלות בקיעים ראשוניים; הנשק, שהובטח לסאדאת במהלך 1971, לא הגיע, וסאדאת החל להשתכנע, כי אין מנוס מניתוק הקשרים עם ברית המועצות. מפגש הפסגה במוסקווה (מאי 1972) רק חיזק את דעת סאדאת, כי בתקופה של הפשרה בין-גושית לא תסכים ברית-המועצות לנקוט פעולה, המנוגדת בתכלית לרוח ה"דטאנט". ואכן, ביולי 1972 גירש סאדאת את הסובייטים ממצרים.

צעדו – שהצבא המצרי קיבלו בשביעות-רצון בולטת – התקבל בקורת-רוח בישראל, שטענה כליל בפירוש כוונותיו. ההכרזות הישראליות היו של רווחה ושל שביעות-רצון על הרחקת הסובייטים מחזית זו עם ישראל. ישראל ייחסה לסאדאת מניעים, שהיו רחוקים מרחק רב מן האמת. במידה לא מעטה תרם הדבר לחיזוק התפיסה, שמילאה תפקיד כה רב בהולכת ישראל שולל שנה אחר כך. בכל מקרה, ניתן לומר, כי מאמצע 1972 השתלטה בישראל בהדרגה השקפה, כי סילוק היועצים הרוסיים מכאן והעדיפות המכרעת של צה"ל משם מצמצמים ביותר את הסבירות למלחמה.³ בהקשר הזה אף הכריז רב-אלוף דוד אלעזר, הרמטכ"ל:

יצירת היועצים הרוסיים היא תופעה חיובית משום שהיא מרחיקה אותנו מסכנת ההתנגשות הצבאית.⁴ בסוף 1972 התחילו לדון בצה"ל, על קיצור שירות החובה ושירות המילואים, והתרבו התבטאויות על קיצוץ בתחום הביטחון השוטף ובאחזקה השוטפת של הצבא. בראשית נובמבר חזר הרמטכ"ל, וביטא את עמדתו בשאלת צמצום תקציב הביטחון, "בנסיבות הנוכחיות של רגיעה יחסית".⁵ אמנם, מסוף 1972 ועד ספטמבר 1973 התרבו לסירוגין ההתרעות למלחמה, אך הן לא שינו את האווירה הכללית. באוקטובר 1973 עמדו להתקיים הבחירות לכנסת השמינית. המאבקים הבין-מפלגתיים והמאבקים הבין-אישיים החלו חודשים רבים קודם להרכבת רשימות המועמדים לכנסת. ה"דטאנט" וההפשרה הבין-גושית תרמו עוד להרגעת האווירה. יציאת האמריקנים מוויטנאם פורשה כצעד נוסף להגשמת ה"דטאנט". כך, הידיעות, שהגיעו בסוף 1972, על כך, שזו תהיה שנת ההכרעה, והאיומים החוזרים ונשנים של סאדאת הציטירו כחלק ממתקפה מדינית של מצרים.⁶

בשניים בפברואר 1973 פרסמו כמה כתבים מדיניים תוכן שיחה עם משה דיין:⁷ דיין צפה תקופה ארוכה ללא הסדר, שבה יישמר הסטטוס קוו בתוספת עשייה ציונית, שתיצור עובדות בשטחים. לדבריו, במצרים חלו שינויים רבים, המצדיקים אי-חיפזון ישראלי, הרוסים יצאו

1. לפירוט הנושא הצבאי, ראו במאמרי, מערכות 289-290, אוקטובר 1983, עמ' 39-42. המאמר פורסם גם בצבאי עופר ואבי קובר (עורכים), מודיעין וביטחון לאומי, תל-אביב: מערכות, 1987, עמ' 431-438.
2. חיים הרצוג, מלחמת יום הדין, ירושלים: עידנים, 1974, ע' 71.
3. חנוך ברטוב, דדו – 48 שנים ועוד 20 יום, תל-אביב: ספריית מעריב, 1978, כרך א', ע' 219.
4. בראיון לגלי צה"ל ולבמחנה, 6 באוגוסט 1972.
5. מעריב, 3 בנובמבר 1972.
6. ברטוב, שם, ע' 233.
7. יוסף חריף במעריב ודן מרגלית בהארץ, 2 בפברואר 1973.

הבנת המצרים את התפיסה הביטחונית של ישראל

כשהחליט סאדאת לצאת למלחמה בישראל, והורה לתכננה, הוא הנחה ניתוח מקיף של תפיסת הביטחון הישראלית, כדי לנצל את חולשותיה.¹⁶ זה שלב חשוב בתכנון תכנית ההונאה האסטרטגית ובביצועה. המחקר נערך מתוך עיון בראיונות עם המנהיגות המדינית של ישראל ועם מנהיגותה הצבאית בכלי התקשורת בישראל ובעולם. במסקנותיו העיקריות של המחקר ציינו לעצמם החוקרים המצריים בסיפוק רב את הביטחון העצמי המופרז של הישראלים, את אמונת מנהיגיהם, כי הפער הטכנולוגי והתרבותי בין ישראל לבין מדינות ערב גדל ואת העובדה, שישראל משוכנעת, כי המנהיגות הערבית אינה יכולה להחליט על התקפה, וכי העולם הערבי מפורד.¹⁷

הנשיא סאדאת היטיב להגדיר את תפיסת הביטחון הישראלית, כפי שלמדוה המצרים ערב מלחמת יום הכיפורים. אליבא דסאדאת, המרכיבים העיקריים של תפיסה זו הם:¹⁸

א. ישראל נהנית מעליונות צבאית וטכנולוגית מברעת, שנועדה לשכנע את הערבים, כי אין ביכולתם לעשות דבר נגד ישראל.

ב. פיצול המאמץ הצבאי של הערבים ייעשה על-ידי העתקה מהירה של המאמץ הצה"לי מחזית לחזית, זאת מתוך הנחת-יסוד, כי העולם הערבי מפוצל ומפורד, ואינו מסוגל לפעול במאמץ מתואם.

ג. העתקה מהירה של המערכה אל מחוץ לגבולות ישראל.

ד. על המלחמה להיות מלחמת-בזק, שלא תימשך בשום מקרה יותר משבוע.

ה. בגלל מיעוט האוכלוסייה, יש להימנע מאבדות בנפש. כפי שהובלט לעיל, למצרים לא היה כל קושי לאתר את התפיסה הביטחונית של ישראל, ולהתעמק בה. אמצעי התקשורת בישראל ביטאו במהימנות ובדייקנות את הלכי-הרוח ואת התפיסות המקובלות בקרב המנהיגות המדינית של ישראל ובקרב מנהיגותה הצבאית. לכן, המתכננים וצוות ההסברה המצרי, שהופקד על תכנון ההונאה, יכלו לנצל את כלי התקשורת המצריים, כדי להזין את ה"קונספציה" הישראלית. ואכן, במרוצת החודשים שלפני מלחמת יום הכיפורים חיזקו המצרים, כמשוב, את התפיסות הקיימות בישראל. כך, ניתן למצוא בכלי התקשורת המצריים התבטאויות על:

- ההשפעות השליליות של גירוש הסובייטים ממצרים – בהמשך להערכה הישראלית בנושא.
- הדגשת הפירוד בעולם הערבי, ובמיוחד הקשיים בין מצרים לבין סוריה – בהמשך לתפיסה הישראלית, כי המשך הפיצול פירושו חוסר-יכולת לצאת למלחמה.
- הזנחת הדרך הצבאית וראיית הנפט כנשק היעיל ללחץ על ישראל – בהמשך לתפיסה הישראלית,

ממצרים, וסאדאת הכריע בשנה שעברה, שלא לחדש בינתיים את המלחמה. מגמה זו השתקפה בצורה בולטת גם ב"שיח" נרחב, שערך העיתון **מעריב** לציון 25 שנותיו, בהשתתפות שבעה מטכ"לים לשעבר.⁸ ב"שיח" הובעה תמימות-דעים, וניתן לציינן את תחושת הביטחון המוצקה ביכולת ישראל להתקיים לאורך זמן. בדברי המשתתפים לא היתה כל תחושה של דחיפות ושום רמז למשבר קרוב. נראה, כי "רוח" זו והקונצנזוס בין בכירי המפקדים לשעבר שיקף את האווירה הכללית במדינה. יתירה מזו, אין ספק, השקפה זו, שהושפעה ממחשבתו של הדוג המדיני בישראל וממטרותיו, חדרה עמוק לדרגי הפיקוד בצה"ל.

לדעת אלוף (מ"ל) מאיר עמית, תחושה זו של סיפוק עצמי ושל שביעות רצון נשענה על שתי אבני-יסוד, "כוחנו העצום ומיעוט בערכו וביכולתו של האויב". הביטוי הממשי לאווירה זו ניתן גם בהערכת אמ"ן, כי לאור יחסי הכוחות בין מצרים לבין ישראל, ובעיקר לאור הפערים הגדולים בנשק אווירי לתקיפה בעומק – אשר רכישתו תושלם רק בשנת 1975 – אין צפויה מלחמה לפני שנת 1974.¹⁰ הערכה זו התקבלה על דעת רוב ההנהגה הישראלית. ההוכחה הטובה ביותר לתחושה, כי אין המלחמה קרובה, היא סדרת החילופין בתפקידים הבכירים בצה"ל סמוך מאוד לתחילת המלחמה.¹¹ גם העברת מחסני החירום מאזור לאזור והקמת עוצבות משוריינות חדשות, שנותרו בהן פערים בצידוד לחימה, עשויים להצביע על הנחה זו.

למרות תנודות בהתבטאויות של שר הביטחון דיין, ובהן גם תחזיותיו הקודרות באביב 1973 באשר לאפשרות מלחמה, הכריז שר הביטחון ביולי 1973:

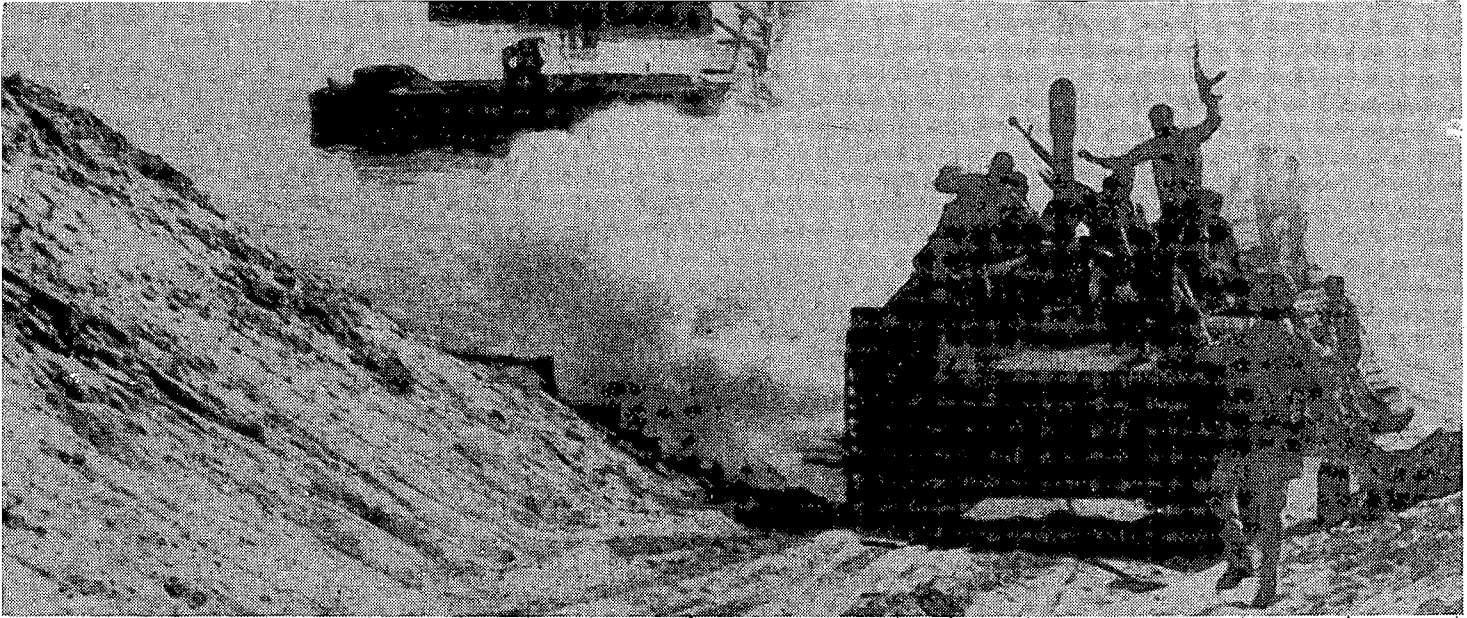
עשר השנים הבאות תראינה את הגבולות נשארים מוקפאים בקווים הקיימים... ולא תפרוץ במהלכן מלחמה גדולה.¹²

בעשרה בספטמבר הכריז דיין באסיפת בחירות בבאר-שבע: כבר חלפו שש שנים מאז מלחמת ששת הימים, ואנו מדברים עכשיו על תקופה של ארבע שנים נוספות [עד המלחמה הבאה]. כבר התרגלנו שכל עשר שנים נלחמים שישה ימים...¹³

אווירה זו התבטאה בבחירות בסקירה של אלוף אלי זעירא, ראש אמ"ן, בשבעה-עשר בספטמבר בעת דיון אסטרטגי במטה הכללי, בנוכחות שר הביטחון.¹⁴ הערכת המצב שלו הוסיפה להיות, כי, חרף רצונם, אין הערבים מסוגלים לפי שעה לפתוח במלחמה בסיכוי כל שהוא להצלחה בשל העליונות המכרעת של ישראל. רק לאחר שתתעצם יכולתם לחזור לעומק ישראל במטוסים ובטילים קרקע-קרקע, תשתנה הערכה זו, "אולם דבר זה אינו צפוי אלא בעוד שנים אחדות ולכל המוקדם בסוף 1975."¹⁵ חילוקי-הדעות והפירוד בעולם הערבי תמכו בהערכה זו, ומאחר שסוריה לא תצא למלחמה ללא מצרים, הרי שאין צפויה מלחמה בעתיד, הנראה לעין.

התאמתות הערכת אמ"ן במאי-יוני 1973 (כוננות "כחול-לבן") חיזקה את תוקף הערכתו, והגבירה את התלות של מקבלי ההחלטות בהערכות המצב המודיעיניות.

8. המתדיינים היו חיים ברלב, יעקב דורי, משה דיין, חיים לסקוב, מרדכי מקלף, צבי צור ויצחק רבין. ברטוב שם, עמ' 234-235.
9. שם, ע' 236.
10. הרצוג, שם, ע' 35.
11. אברהם אדן, על שתי גדות סואץ: ירושלים, עידנים, 1979, ע' 63.
12. כפי שהובא על-ידי ברטוב, שם, ע' 273.
13. שם, ע' 282.
14. שם, ע' 287.
15. שם.
16. חסן אלברדי, מלחמת רמדאן, עתים-מזרח, ע' 22.
17. שם, עמ' 26-27.
18. נאום סאדאת, רדיו קאהיר, 2 בינואר 1975.
19. נראה לי, כי גם תפיסה זו מקורה בדוקטרינה הסובייטית. לצורך זהו מעניין להביא את הגדרת המלה הונאה (דיס אינפורמציה) במילון למונחי צבא בסיסיים של משרד ההגנה של ברית-המועצות (ע' 71 במהדורת 1965): הפצת ידיעות כוזבות על כוחותינו ועל תכנית לפעולתנו במטרה לבלבל את האויב. אמצעי ההונאה העיקריים הם: רדיו, עיתונות, תנועה לא-אמיתית של כוחות וכו'.
20. הגדרה דומה נמצאת במילון **להסבר מונחים צבאיים של אותה הוצאה** (ע' 132): הפצה זדונית של ידיעות כוזבות על הרכב כוחותינו, על סדר כוחותינו, על היערכותם ועל התכניות לפעולתנו, כדי לבלבל את האויב. גם המילון הזה מציין את הרדיו ואת העיתונות כמקורות עיקריים להונאה. למשל, ניצול הקרב האווירי נגד הסורים בשלושה-עשר בספטמבר 1973 להדגשת החשש הסורי מהמשך פעולות צבאיות של ישראל נגדה. תגבור החזית בצפון תאם הערכה זו, וסיפק לישראל – אמנם, לא לאורך זמן – הסבר מניח את הדעת.
21. ברטוב ויילי, מלת הקוד ברברוסה קמברידג': הוצאת MIT, עמ' 132-142. (מהדורה עברית של הספר יצאה בהוצאת מערכות). ויילי ציין, כי כך נקט גם המטכ"ל הגרמני, שמע את תכנית המבצע מכל שכבת הקצונה האחרת.

כי כוח ההתרעה הישראלי והפער הטכנולוגי בינה לערבים אינו מאפשר פתרון צבאי לבעיה.

הבנת הרקע וה"תפיסות" של המנהיגות הישראלית ערב המלחמה מרכזית להבנת התכנית המצרית להונאה בדרג המדיני ולהבנת החשיבה של גופי ההערכה בישראל בימים שלפני מלחמת יום הכיפורים ולהבנת הבסיס, שעליו נקראו הידיעות המודיעיניות על תרגיל המפקדות המקיף, שעמד להיערך בתחילת אוקטובר 1973. קשה יותר לתאר את צעדי ההונאה בדרג המדיני בשבועות ובחודשים, שקדמו למלחמה, מאשר את אלה, שנעשו בימים הספורים, שקדמו לה. הדבר קשה עוד יותר על רקע התפיסה הקיימת במדינות בעלות שלטון ריכוזי, כמצרים וכסוריה, כי יש להשתמש באמצעי התקשורת לקדם את מטרות המשטר, ובין היתר גם לצורכי ההונאה.¹⁹ קשה גם לקבוע בוודאות איזה צעדי ההונאה תכנן הדרג המדיני בתכנית המקורית, ואיזה צעדים נוספו לאחר מכן, תוך ניצול מצבים חדשים, שנוצרו בשטח.²⁰ לכן, ננסה לחלק את צעדי ההונאה בדרג המדיני לשניים: צעדי ההונאה כלליים וצעדי ההונאה, שבוצעו קרוב לפרוץ המלחמה.

חשוב לעמוד על הדואליות בהתנהגות מצרים בחודשים שלפני מלחמת יום הכיפורים. נראה, כי דואליות זו אף קוטבית יותר בדרג המדיני מאשר בדרג הצבאי. למנהיג במדינות בעלות שלטון ריכוזי יש חופש פעולה נרחב ביותר. ברטון ויילי ציין, כי מבנה השלטון בגרמניה הנאצית, ובעיקר הסמכויות הבלעדיות של היטלר, סייעו להצלחת ההונאה הגרמנית לפני פלישתם לרוסיה (מבצע "ברברוסה"): היטלר הצליח להעלים את תכניתו האסטרטגית כלפי רוסיה ממנהיגים אחרים בגרמניה, שהיו ממקורביו.²¹ ויילי ציין עוד, כי היטלר הגה בעצמו את רעיון ההונאה, והיה שותף פעיל בה בכל שלבי הביצוע. גם מבלי להזכיר את אהדתו הגדולה של סאדאת להיטלר, ניתן לומר, כי יש הרבה קווי דמיון בין תכניות ההונאה המצרית לתכנית הגרמנית.²² יש הוכחות ממשיות, כי סאדאת לא שיתף את חבריו להנהגה בתכנית המלחמה, ובעיקר בתאריך פרוץ המלחמה:

★ בשלושים בספטמבר 1973 כינס סאדאת את המועצה המצרית לביטחון לאומי, וביקש מחבריה להביע את דעותיהם על המצב. סאדאת ציין, כי התפתח דיון ממושך. "היו חברים, שקראו למלחמה, והיו שהיססו."²⁴ בתום הדיון ציין סאדאת, כי מלבד עדכון הפקידים הבכירים האלה במצב הקשה של מצרים, לא נמסר להם כל מידע נוסף.

★ באחד באוקטובר כינס סאדאת את המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, וגם להם מסר, כי מאותו רגע הם חייבים להיות מוכנים לכך, שהפקודה לצאת למלחמה תינתן כל רגע. בישיבה זו לא נמסר לנוכחים על תאריך המלחמה.²⁵

★ חמישה שרים מצריים היו עם פרוץ המלחמה מחוץ למצרים, * וביניהם גם שר החוץ.²⁶

★ בשלושה באוקטובר דנה הממשלה המצרית בהצעה לאיחוד מצרי-לובי כאשר איש מהשרים אינו יודע דבר על התכנית הצבאית.²⁷

לכן, את עיקר צעדי ההונאה בחודשים לפני מלחמת יום הכיפורים יש לחפש במעשי הנשיא סאדאת עצמו ובנאומיו. האחרים, שפעלו כחלק מההונאה בדרג המדיני, לרוב לא ידעו כלל, כי משתמשים בהם להונאה. יחד עם זאת, סביר להניח, כי היה צוות מצומצם, שידע בקווים כלליים על כוונת הנשיא לצאת למלחמה. הצוות הזה תיאר חלק מצעדי ההונאה בדרג המדיני, וביצעם.

צעדי ההונאה כלליים

כחמישה חודשים לפני המלחמה הוקם במצרים צוות בין-משרדי לתאם את פעולות ההונאה. בצוות היו נציגים ממשרד המלחמה, ממשרד החוץ וממשרד ההסברה.²⁸ הצוות עקב אחרי ביצוע התכנית להונאה בהסברה, ודאג לרציפותה.

עיקר תפקידו של צוות זה היה תיאום ההסברה לפי קווי תכנית ההונאה. במסגרת זו ננקטו הצעדים האלה:

1. פורסמו הצהרות, והודלפו ידיעות לעיתונות הזרה באשר למחסור בנשק, לשמישות נמוכה של ציוד

זה היה במסגרת תכנית ההונאה.

- 22. ויילי, שם, ע' 170. ויילי ציין, כי האחריות לפתח מבצעי הונאה בשיטות פעולה עם הצבא, עם חיל האוויר ועם חיל הים הוטלה על מחלקה D, אך כאמור, היטלר התערב אישית בנושא.
- 23. באחד מנאומיו האחרונים של סאדאת לפני איגוד הסופרים במצרים בשישה באוגוסט 1979, ששודר ברדיו קאהיר, אמר סאדאת: "... כזכור לכם, האידיאל של כולנו היה היטלר ... השייך לאסכולה של אתא תורכ. לדעת סאדאת, יש לפעול לשיקום הארץ בדרך הדיקטטורה, כפי שעשה היטלר. הוא ציין באותו נאום, כי לשם כך קרא את תורת היטלר, את תורת ניטשה ואת תורת תאופיק אלחכים.
- 24. אנואר סאדאת, סיפור חיי, ירושלים: עידנים, 1978, ע' 185.
- 25. סאדאת, שם.
- 26. מוחמד חסנין הייכל, הדרך למדאן, פונטנה/קולינס, 1976, ע' 23 (אנגלית).
- 27. מחמוד עוז, המלחמה הרביעית: סודי ביותר, קאהיר, דצמבר 1974 (ערבית).
- 28. הרצוג, שם, ע' 44; אלטוילה, מלחמת שש השעות, קאהיר, 1974, עמ' 45, 69 (ערבית).

29. מעריב, 26 במארס 1973. בצטטו את ג'ים הולנד, סופר ואשינגטון פוסט בקאהיר.
30. נאום שר המלחמה המצרי באגודת העיתונאים בעת סימפוזיון של הלוצי החשיבה הצבאית והמדינית, סוכנות ידיעות מזרח תיכונית, קאהיר, 13 באוקטובר 1974.
31. נאום סאדאת לפני משתתפי הוועידה "מצרים בשנת 2000", רדיו קאהיר, 2 בינואר 1975; אלבדרי, שם, ע' 27.
32. "ד"ר'ח הביניים של ועדת אגרנט", מעריב, 3 באפריל 1974, ע' 3; הרצוג, שם, ע' 54.
33. אלטוילה, שם, ע' 50.
34. אלאח'באר, 21 באוגוסט, 19 בספטמבר, 22 בספטמבר 24 בספטמבר 1973.
35. למשל, A'R'R, 1, 1973, ע' 3.
36. נאום סאדאת בוועד המרכזי של אס"ע, סוכנות ידיעות מזרח תיכונית, קאהיר, 16 ביולי 1973, שעה 1900.
37. נאום סאדאת, רדיו קאהיר, 28 בספטמבר 1973, שעה 2105.
38. שם, שם.
39. סאדאת, סיפור חיי, עמ' 184-185. גם לאירוע הזה קשה למצוא אישור ממקורות אחרים.

הלחימה המצרי ולאחזקתו הירודה. כך, למשל, ציטט מעריב ב-26 במארס 1973 את סופר ואשינגטון פוסט בקאהיר, שדיווח, כי "מומחה" מסר לו, כי מערך ההגנה האווירית המצרית פרוץ להתקפה ישראלית מאז יולי 1972 .... [ו]התחזוקה של ציוד הצבא גרועה יותר משהיתה. ההגנה האזרחית במצב רע והחולשה המתמדת של המנגנון הצבאי המצרי מבהירה, כי חידוש המלחמה יהיה בגדר התאבדות.²⁹

אכן, זה היה נכון כמה חודשים לאחר גירוש הסובייטים ממצרים, אך רמת השמישות של הציוד המצרי השתפרה, למרות שהמצרים המשיכו לנצל את הנושא לצורכי הונאה.

הודלפו מאמרים לעיתונות באשר לחילוקי-דעות בין מצרים לבין סוריה. איסמעיל עלי, שר המלחמה המצרי, טען לאחר המלחמה:

גם הגורם המדיני השתתף בפעולות ההונאה ובטשטוש הצעדים הצבאיים נגד האויב. אנחנו הנחנו לאויב ולעולם כולו לחשוב, שלא ייתכן, כי חילוקי-הדעות בין סוריה ובין מצרים יאפשרו תיאום צבאי ביניהן.³⁰

סאדאת ציין לאחר המלחמה, כי מרכיב חשוב בתפיסת הביטחון של ישראל היה בנוי על הנחת היסוד, כי העולם הערבי מפוצל ומפורד, ואינו מסוגל לפעול במאמץ מתואם.³¹ כך, חיזקה אווירה של חילוקי-דעות בין מצרים לבין סוריה את ההערכה בישראל, כי בטווח הקרוב מלחמה אינה צפויה; הקו ההסברתי הזה בתכנית ההונאה, אכן, חיזק את "הקונספציה" של מעריכי המודיעין בישראל – "סוריה לא תצא להתקפה-דבתי על ישראל אלא בעת ובעונה אחת עם מצרים."³²

הדגשת היעילות של נשק הנפט ככלי ללחוח על ישראל לסגת מהשטחים שכבשה. בחודשים אוגוסט-ספטמבר 1973 פורסמו בעיתונות המצרית מאמרים רבים על היכולת של נשק הנפט להביא את ארצות-הברית ללחוח על ישראל. לפי המאמרים, לערבים יש רק נשק אחד חזק ויעיל נגד ישראל, והוא נשק הנפט. בין השאר, פורסם מכתב של המלך פייצל מסעודיה לנשיא ריצ'ארד ניקסון, שבו הזהיר המלך את ארצות-הברית, כי אם לא תשנה את מדיניותה, הנוטה לחלוטין לטובת ישראל, תצמצם סעודיה את אספקת הנפט.³³ הדבר הובלט גם במאמרי המערכת של מוסא צברי, עורך אלאח'באר, שהדגישו, כי את הציונות ניתן להכניע באמצעות הנפט, אם מדינות ערב יקבעו לעצמן מדיניות אחידה לנפט.

חובה כיום להשתמש ברצינות בנפט הערבי בפעולה מדינית... ואסור לאבד את קלף הנפט, כפי שאיבדנו את קלף תעלת סואץ [בשנת 1957]...³⁴

הרציפות של מסע ההסברה, שהדגיש את חולשת הערבים עקב הקרע בין סוריה לבין מצרים ואת

חוסר-האונים הצבאי שלהם מול ישראל, בצד העצמת היכולת של מדינות ערב לנהל מאבק מדיני באמצעות נשק הנפט, עזרו לגבש בישראל תמונה, שלפחות בשלב הזה, זנחה מצרים את דרך המלחמה, ועיקר מאמציה הופנו לפתור את הסכסוך בדרך מדינית. כאשר מנהיגי ישראל ביטאו תפיסה זו הם אפשרו למתכננים המצריים להבטיח את הרציפות של מסע ההסברה ההונאתי.

צעדי הונאה של סאדאת

מבדיקה של נאומי סאדאת מיוני 1973 ועד לנאומו האחרון בסוף ספטמבר 1973, ניתן להבחין בשינוי בנימת דבריו. בתקופה זו אין מוצאים בנאומו את אותה נימה קיצונית נגד ישראל כמו, "מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח" וכמו "אין דרך לפתרון הבעיה אלא בדרך הצבאית".³⁵ נאומו התמתנו, וניתן לראות, שנעדרה מהם הקיצוניות, שאפיינה אותם מאז עלותו לשלטון. כך, למשל, הדגיש סאדאת בנאומו לרגל יום הפיכת הקצינים את הצורך להגביר את המאמץ הדיפלומטי באר"ם. גישה זו בלטה ברוב נאומו לרגל חגיגות המהפכה (22-26 ביולי 1973).³⁶

הנאום הבולט ביותר במגמתו ההונאתית היה נאומו ב-28 בספטמבר (כשבוע לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים). בנאום ארוך קבע סאדאת, כי יש להגשים שבע מטרות, וביניהן הדגיש – בראש העדיפויות – את שחרור האדמות. אחריה פיתוח המשק, המשך המפנה החברתי וכי"ב. על מנת להגשימן הציע נשיא מצרים:

... בעזרת האל, אחדי רמדאן נכנס את הוועידה הלאומית של אס"ע [מפלגת השלטון במצרים], ואני רוצה לגשת לוועידה זו עם הגדרה מפורטת, עם רעיונות ועם תכניות מעשיות, שנלמד יחד, ונבצעם לאחר שנשכים עליהם. הכוונה למצע, שנפעל לפיו מבלי שאיזה עיכוב יחסום בפנינו את הדרך למה שאנו רוצים, או ספקות יסיטו אותנו ממנה.³⁷

בנאום הזה לא דיבר סאדאת כלל על המלחמה עם ישראל, אלא הדגיש בסופו את עצם הימנעותו מלדון בה, והבטיח:

שחרור האומה – זו המשימה הראשונה, העומדת לפניי. ברצון אללה, נשיג מטרזה זו. זה רצון עמנו וזה רצון אומתנו. זה גם רצון אללה.³⁸

צריך לזכור, כל זה נאמר כאשר כל ההכנות למלחמה הסתיימו. סאדאת סיפר, כי בספטמבר 1973 ניצל ביקור של שר חוץ זר במצרים לתמוך בתכניתו להונאה אסטרטגית. לדבריו, הוא אמר לאישיות זו:

אנא מסור זאת לנשיאך, ובקשו לשמור את הדבר בסודי סודות; באוקטובר יש בדעתי לבוא למרכז האר"ם, אבל איני רוצה להכריז על כך כרגע.³⁹

סאדאת טען, כי שוכנע, כי הידיעה תגיע לישראל, ותחזק בה את ההערכה, כי אין מצרים עומדת לצאת למלחמה.

סביר להניח, כי בוצעו צעדים נוספים להונאה, אך קשה לאמת זאת. מכל מקום, צעדי ההונאה בדרג המדיני

נועדו לטעת אשליית ביטחון בקרב מקבלי החלטות בישראל, והתבססו בראש וראשונה על מהלכים, שחזיקו את ה"קיוספציה" הישראלית.

צעדי הונאה מסייעים בימים לפני מלחמת יום הכיפורים

מאז אוקטובר 1973 ניתן להצביע על שורה של פעולות הונאתיות, שביצעו המצרים במישור המדיני על מנת לחזק את ההערכה, כי אין פני מצרים למלחמה. הצעדים העיקריים היו:

★ בשים לב לתנועת הצבא באזור קאהיר נמסר לסגל הדיפלומטי במצרים, כי הצבא המצרי נערך לבלום מכה ישראלית אפשרית לאור המתיחות בגבול ישראל-סוריה.⁴⁰

★ בחמישה באוקטובר פרסם העיתון אלאהראם, כי שר ההגנה הרומני יבקר בקאהיר בשמונה באוקטובר, וייוועד עם שר המלחמה המצרי.⁴¹

★ בחמישה באוקטובר נפגשו בוואשינגטון שר החוץ המצרי זיאט ושר החוץ האמריקני קיסינג'ר. הפגישה נערכה באווירה טובה, ודובר בה על נקיטת יוזמה מדינית לאחר הבחירות בישראל. הייכל ציין, כי לפני הפגישה חש שר החוץ המצרי בתכונה בלתי שגרתי, ולכן פנה לנשיא סאדאת, כדי לקבל את אישורו לדחיית הפגישה. סאדאת החליט לא למסור דבר לשר החוץ שלו, ולהשתמש בו – ללא ידיעתו – כמקור להונאה. לכן, הורה לו לקיים את הפגישה כמתוכנן.⁴²

★ עוד ארבעה שרים נמצאו עם פרוץ המלחמה מחוץ למצרים: שר הכלכלה היה בלונדון, שר התחבורה – בספרד, שר ההסברה – בלוב ושר הפנים – בווינה.⁴³

★ האבוקות בשדה הנפט מורגן במפרץ סואץ הושארו דולקות עד לשעת ה"ש".⁴⁴

★ כל האזרחים, שגרו באזור התעלה, או עבדו בו, פונו מהאזור רק לאחר פרוץ הקרבות.⁴⁵

חשוב לציין, כי לא את כל צעדי ההונאה המצריים קלטה קהילת המודיעין בישראל כצעדי הונאה, וסביר להניח שבחלק ממעשי ההונאה לא הבחינו סוכנויות האיסוף של ישראל כלל. הצעדים המסייעים להונאה המדינית הובלטו בשל תרומתם הרבה לחיזוק צעדי ההונאה במסגרת תחריר 41, ובגלל הרקע והאווירה, שיצרו תוך השתלבותם במערכת החיים הרגילה במצרים. ניתן להעריך, כי ללא הרקע הזה וללא השילוב בין ההונאה בדרג המדיני ובין ההונאה בדרג הצבאי, אמינות התרגיל תחריר 41 היתה נפגמת, ועד מהרה היו מתגלות פרצות בתכנית ההונאה; והדבר היה עלול לחשוף את כוונות המלחמה של מצרים.

סיכום

ההפתעה האסטרטגית, שהשיגו הכוחות המצריים כתוצאה מתכנית ההונאה, נוצרה במקביל בשני רבדים משלימים – צבאי ומדיני. ההפתעה שינתה מהותית את מאזן הכוחות בחזית בימים הראשונים למלחמה. בזכותה הושגה הפתעה אסטרטגית והפתעה אופרטיווית, נחסכו אבדות בנפש, והועצמה העוצמה הקרבית היחסית של הכוחות המצריים התוקפים.

40. עוצ', שם, שם.
41. אריה חשביה, מלחמת יום הכיפורים, תל-אביב: 1974, ע' 37; הייכל, שם, ע' 30.
42. הייכל, שם, ע' 27.
43. מלחמת שש השעות, ע' 311.
44. דרוויש, שם, ע' 316.
45. אלבדרי, שם, ע' 64.